

Еволюція мети договірної права крізь призму економічного підходу: (історія та сучасні тенденції)

Воловик Оксана Анатоліївна,
кандидат юридичних наук, доцент, докторант кафедри
господарського права Східноукраїнського національного
університету імені Володимира Даля, м. Луганськ

УДК 346.1

Договірне (контрактне) право є одним із ключових правових інститутів господарського права та цивілістики, дослідження якого входить до кола наукових інтересів багатьох правознавців. Серед ґрунтовних господарсько-правових теоретичних досліджень останніх років слід виділити роботи українських науковців О. Беяневич та В. Мілаш [1; 2], в яких порушуються актуальні питання сучасного договірної права (комерційного договору). Без перебільшення блискучою слід назвати видану у 2012 р. монографію російських авторів А. Карапетова та О. Савельєва «Свобода договора и ее пределы» [3], в якій вперше у пострадянській правовій науці здійснено ґрунтовний аналіз феномену договірної свободи на стику поєднання правового та економічного аналізу. Розділяючи позицію про первинність застосування до договірної права саме економічного (неоінституціонального) аналізу (серед інших політико-правових підходів), слід визнати, що вітчизняні правові дослідження, незважаючи на повсюдне піднесення теми зв'язку права та економіки, ще тільки набирають обертів у цьому напрямі.

Обираючи *об'єктом* проблематику договірної права, розглянемо в якості *предмета* детермінанти змін правових уявлень про мету договірної права. *Метою* статті є визначення тенденцій переосмислення принципу свободи договору у вітчизняній правовій доктрині (науці та правовому регулюванні).

У методологічному аспекті аналіз у межах статті ґрунтується на застосуванні (нео)інституціонального підходу [4; 5, с. 103–104], який розробляється автором у площині економіко-правих досліджень та координати якого будуть розглянуто нижче.

Як зазначають дослідники, у розвинутих країнах осмислення ролі принципу свободи договору та підстав його обмеження все частіше будується на підставі ґрунтовного аналізу політико-правових (утилітарних, етичних та ін.) міркувань, що враховують цінності та цілі, яким має слідувати право як інструмент соціального контролю та інженерії, механізм втілення у життя домінуючих у суспільстві моральних настанов та каталізатор економічного прогресу. Незважаючи на визнання у позитивному праві договірної свободи, що, зокрема, у пострадянські часи було інструментом формування ринкової економіки, слід визнати, що реальне позитивно-правове наповнення принципу договірної свободи та його обмеження завжди знаходилися під значним впливом економічних, соціальних, етичних, культурних та навіть релігійних ідей та реалій, без розуміння яких юристу складно усвідомити справжні витoki розвитку цього правового явища та запропонувати адекватні шляхи для реформ. А той юрист, що вбачає конкретні зміни у законах та судовій практиці, але не аналізує їх широкого соціального, економічного, політичного та іншого контексту, подібний лікарю, який спостерігає за рухом хвороби, але не усвідомлює її причини та не цікавиться заходами для ефективного лікування [3, с. 33, 36–38].

Осмисленню базового цивільно-правового принципу свободи договору, який вважається філософсько-правовою категорією [6, с. 226], протягом сторіч розвитку цивілістичної думки та правової науки в цілому присвячено безліч праць – від римських юристів до сучасних правознавців та філософів. Тому більш цікавим уявляється з'ясування передумов для його переосмислення у новітній час (не плутати з обмеженням свободи договору, що завжди корелювало із власне свободою).

Корінне переосмислення принципу свободи договору у західній правовій доктрині прийнято пов'язувати, зокрема, з ідеєю *захисту слабкої сторони*, яка виникла із проблематики захисту прав споживачів, тобто вирівнювання диспропорцій, що є наслідком економічної влади.

Так, у 1970-і рр. на фоні активної інтеграції ринків європейських держав відбувається переосмислення структури ринків та принципів їх роботи, із зміщенням акцентів з економічних факторів регулювання ринків на позаекономічні складові, коли споживач уявляється вже не типовим *homo oeconomicus*, а людиною, чия ринкова поведінка виходить за межі чистого розрахунку, будучи обумовленою імпульсивними рішеннями, що приймаються на підставі звички. З цією метаморфозою пов'язаний т.з. інтервенційний етап, коли перед законодавцем постало завдання не лише забезпечення конкурентного середовища (що можливо не на всіх без виключення ринках), але також компенсації різнопланових позаринкових факторів («провалів ринку») у тій мірі, в якій вони могли б зашкодити споживачеві. У західній правовій науці цей підхід до захисту прав споживачів отримав назву «моделі противаги», необхідність в якій виникає у випадках розбалансування ринкового механізму – виникнення нерівності сторін відносин. Беручи до уваги цю нерівність, європейські держави почали активніше втручатися в роботу споживацьких ринків, споживачі – наділятися більшим обсягом прав, а до юриспруденції стала поступово запроваджуватися ідея захисту слабкої сторони [7, с. 223].

У «Попередній програмі Європейського Економічного Співтовариства щодо захисту прав споживачів та інформаційної політики» 1975 р., де було сформульовано п'ять основних прав споживачів на: (1) охорону здоров'я і безпеку товарів та послуг; 2) *захист економічних інтересів*; 3) відшкодування шкоди; 4) інформацію та споживацьку освіту; 5) представництво – право бути почутим), зокрема, прямо зазначалося, що сфера захисту прав споживачів більш не зводиться лише до купівлі товарів та послуг, а й поширюється на інші ринки, зокрема фінансові (цит. за [7, с. 223]). Як вбачається, після першого

(традиційного) права – на здоров'я та безпеку – йдеться про право на захист *економічних інтересів*, під яким європейцями розумілося, насамперед, усунення «дисбалансу можливостей учасників ринків».

Всебічний захист економічних інтересів споживачів потребував виходу за межі конкурентного законодавства, яке охоплює лише макрорівень (економічну «пропозицію» з боку виробників товарів/послуг), та залучення інших регуляторів приватно-правової природи (для підтримання «попиту» з боку споживачів). Тому не випадково, саме в інтервенційний етап, як зазначає Н. Райх, на користь споживачів були переосмислені такі цивільно-правові принципи, як свобода договору, покладання ризиків якості товару на покупця (якщо тільки продавець не надав гарантію якості, через що на покупця покладається обов'язок ретельної перевірки товару перед покупкою) та ін. (цит. за [7, с. 224]). Отже, оскільки принцип захисту слабкої сторони виступав винятком із принципу свободи договору, інститут захисту прав споживачів став виокремлюватися у самостійну галузь законодавства, яка поєднувала як публічно-правові, так і приватно-правові елементи [7, с. 224–225].

З 1980-х рр. почався т.з. постінтервенційний етап, що триває до сих пір, поєднуючи намагання його попередників щодо ліквідації інформаційної та договірної диспропорцій відносно споживача. У західній правовій науці виник симбіоз, коли ще вчора єдину парадигму договірного права (свободи договору) доповнила зовсім протилежна – захисту слабкої сторони. Остання спирається на те, що споживачів постіндустріального суспільства за ринковою силою не можна порівнювати з промисловими виробниками, бо споживачі не мають реальної можливості ані обирати, ані узгоджувати умови договорів (договірна диспропорція), а також не володіють у повній мірі інформацією стосовно договірних відносин [7, с. 226].

З позицій (нео)інституціонального підходу ідея захисту слабкої сторони (як правова концепція) тримається (в пояснювальному, парадигмальному аспекті) на концептуальному каркасі нової інституціональної економічної теорії (дослідницької програми), зокрема, такому її понятті як *інформаційна*

асиметрія. Остання характеризується як становище на ринку, коли одна сторона володіє приватною інформацією, що недоступна іншій стороні. І отримання або доведення такої інформації пов'язане із трансакційними витратами, які не кожна сторона в змозі нести [4, с. 79–81]. *Договірна асиметрія* може бути наслідком інформаційної та/або бути пов'язаною із недобросовісною поведінкою (щодо споживачів) виробників (продавців), ґрунтуючись на передумові опортунізму (опортуністичної поведінки) економічних агентів [4, с. 26–27, 88–89].

Рівень правової забезпеченості ідеї захисту слабкої сторони у європейському праві, як його оцінив Всесвітній банк, ще не можна вважати високим. Особливо це стосується ринків фінансових послуг – найактуальніша проблема в умовах сучасної фази т.з. фінансового капіталізму.

Так, європейська доктрина відносно захисту прав споживачів на ринках фінансових послуг характеризується низкою проблем, серед яких: неточність та асиметрія інформації щодо фінансових продуктів, неможливість перевірки їх «якості», конфлікт інтересів між власником коштів (споживачем фінансових послуг) та тим, хто ними розпоряджається (фінансовою компанією), та деякі інші.

Виходячи з цього, зокрема, у звіті Всесвітнього банку, що досліджував стан інституту захисту прав споживачів фінансових послуг у Чехії у 2007 р., зазначено про важливість законодавчого забезпечення на користь споживача трьох можливостей, актуальність чого не обмежується лише законодавством Чехії. Серед цих можливостей наступні, що передбачають подолання інформаційної («а») та договірної («б» – «в») диспропорцій: а) отримувати доступ до інформації, яка необхідна для прийняття рішень; б) *використовувати ефективні механізми компенсації за порушення договору професійним контрагентом*; в) брати участь у програмах фінансової освіти, які б сприяли кращому розумінню умов договорів з фінансовими організаціями та способів захисту прав споживачів [7, с. 227].

Важливим вектором розвитку європейського інституту захисту слабкої сторони договору є застосування *диверсифікованих засобів захисту* до учасників ринків. Визнаючи сильних та слабких суб'єктів, законодавство ЄС та країн-учасниць містить спеціальні захисні засоби для найслабкіших – «найбільш уразливих споживачів», серед яких безробітні, тяжко хворі, неповнолітні та недієздатні, члени певних етнічних груп тощо. При цьому право ЄС не містить єдиних критеріїв «уразливості» споживача – вони встановлюються судом для кожної окремої ситуації. Поряд із найбільшою розвиненістю цього інституту у праві Великобританії, концепція диверсифікованого захисту (слабких та найслабкіших) споживачів від диспропорцій поступово запроваджується у нормативно-правових актах ЄС, що спрямовані на гармонізацію законодавства його країн-учасниць [7, с. 228].

Для подолання договірних та інформаційних диспропорцій сучасна цивільно-правова доктрина використовує т.з. застереження про добросовісність, що закріплюється у нормативному контексті цивільного права більшості правопорядків шляхом покладання на учасників цивільних відносин обов'язку діяти добросовісно.

Так, у французькому Цивільному кодексі (ст. 1134) встановлено, що угоди повинні виконуватися добросовісно; у німецькому цивільному укладенні (§ 157) – договори належить тлумачити відповідно до вимог доброї совісті; у Цивільному кодексі Швейцарії (частина перша ст. 2) – при здійсненні прав та виконанні обов'язків кожен повинен поступати по добрій совісті; у Цивільному кодексі Італії (статті 1337, 1366, 1375) – сторони при підготовці та укладанні договору повинні вести себе по добрій совісті, а договір має тлумачитися та виконуватися по правилам доброї совісті; у Єдиному торговельному кодексі США (ст. 1-203) встановлено, що кожний договір та зобов'язання покладають обов'язок добросовісності при їх виконанні або доведенні до виконання. Обов'язок добросовісності відноситься до Європейських принципів договірного права (ст. 1.106): «Здійснюючи свої права та виконуючи обов'язки, кожна сторона повинна діяти добросовісно та відповідно до чесної ділової

практики. Сторони не можуть виключити або обмежити цей обов'язок» (цит. за [7, с. 264]).

Принцип свободи договору закріплено у частині третій ст. 3 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України). Частиною першою ст. 12 ЦК України встановлено, що особа здійснює свої цивільні права вільно, на власний розсуд, що є яскравим втіленням принципів автономії волі, диспозитивності. Водночас у частині п'ятій цієї ж статті міститься положення: «якщо законом встановлено правові наслідки недобросовісного або нерозумного здійснення особою свого права, вважається, що поведінка особи є добросовісною та розумною, якщо інше не встановлено судом». Відсутнє застереження про добросовісність і у ст. 14 ЦК України, яку присвячено регламентації виконання цивільних обов'язків.

Тобто, якщо добросовісність є обов'язком у європейській правовій доктрині, то у вітчизняному цивільному договірному праві, навпаки, вона скоріше є презумпцією, апріорі встановленим припущенням про добросовісність особи.

Водночас частиною третьою ст. 509 ЦК України (загальна норма про зобов'язання) встановлено, що «зобов'язання повинно ґрунтуватися на принципах добросовісності, розумності та справедливості».

Слід зазначити, що пряме застереження про добросовісність (як базовий принцип договірного права) відсутнє і у законодавстві Російської Федерації. Російські правознавці пов'язують це із намаганням законодавця запобігти свавіллю суддів при тлумаченні принципу добросовісності, з одного боку, та небажанням суддів брати відповідальність за контроль у відповідних сферах, з іншого. Зазначене становище обумовлює відсутність будь-якої практики щодо застосування судами правила про добросовісність, що сформульовані відносно окремих сфер професійної діяльності [7, с. 265].

Чинне законодавство, – зазначає О. Беляневич, – не надає судді право діяти на підставі внутрішніх уявлень про справедливість, добро, ігноруючи при

цьому несправедливу з його точки зору норму закону, хоча закон і уявлення про справедливість можуть конфліктувати між собою [1, с. 298].

Але, як зазначають сучасні дослідники, наявність принципів добросовісності, розумності та справедливості у західному праві дозволяє виносити судам (зокрема, тих країн, де суд зазвичай не творить право – Франція, Німеччина) навіть рішення *contra legem* (всупереч закону), якщо цього потребують суспільні інтереси (цінності).

Добросовісність є вимогою, яка може зіштовхнути (правомірні) економічні цілі однієї із сторін договору з іншою, які часто є протилежними. Саме це було причиною того, що майже до середини ХХ ст. англійське загальне право слідувало принципу невтручання (спираючись знову ж таки на принципи свободи договору та автономії волі сторін). Однак сьогодні, на погляд європейських правознавців, доктрина європейського договірного права рухається у напрямі до широкого визнання принципу «добросовісності» [7, с. 265], як у суб'єктивному, так і в об'єктивному розумінні.

Вимога дотримуватися правил суб'єктивної добросовісності означає, по суті, вимогу до більш професійно підготовленої сторони договору враховувати обмежену раціональність, меншу поінформованість іншої сторони договору. Якщо поведінка сторони у цьому сенсі є недобросовісною, хоча б і такою, що заснована на наявному праві, це розглядається як вихід за межі здійснення права, у захисті якого правопорядок відмовляє [7, с. 267].

Наведене положення (щодо суб'єктивної (не)добросовісності) цілком відповідає розумінню зловживання суб'єктивним правом (у т.ч. здійснення права з наміром причинити шкоду іншій особі) у вітчизняному праві (частина третя ст. 13 ЦК України), що знаходить поодинокі застосування у вітчизняній судовій практиці (зокрема, у корпоративних спорах).

Але не можна обійти увагою Рішення Конституційного Суду України від 10 листопада 2011 р. (справа про захист прав споживачів кредитних послуг) [8], в якому, беручи до уваги численні положення актів міжнародного права, суд дійшов, зокрема, наступних, майже революційних, висновків:

- незважаючи на те, що свобода договору є одним із фундаментальних принципів приватноправових відносин, разом з тим зазначена свобода є обмеженою – межі дії цього принципу визначаються критеріями справедливості, добросовісності, пропорційності, розумності;

- споживачу, як правило, об'єктивно бракує знань, необхідних для здійснення правильного вибору товарів (робіт, послуг) із запропонованих на ринку, а також для оцінки договорів щодо їх придбання, які нерідко мають вид формуляра або іншу стандартну форму; отже, для споживача існує ризик помилково чи навіть унаслідок уведення його в оману придбати не потрібні йому кредитні послуги;

- держава забезпечує особливий захист більш слабого суб'єкта економічних відносин, а також фактичну, а не формальну рівність сторін у цивільно-правових відносинах, шляхом визначення особливостей договірних правовідносин у сфері споживчого кредитування та обмеження дії принципу свободи договору. Це здійснюється через встановлення особливого порядку укладення цивільних договорів споживчого кредиту, їх оспорювання, контролю за змістом та розподілу відповідальності між сторонами договору, чим самим держава одночасно убезпечує добросовісного продавця товарів (робіт, послуг) від можливих зловживань з боку споживачів.

Зазначене рішення, на наш погляд, уособлює запровадження у вітчизняному праві ідеї захисту слабкої сторони, але, зважаючи на предмет розгляду суду, обмежує його сферу кредитними відносинами (договорами споживчого кредиту). Водночас, як уже зазначалося, у сучасний період фінансового капіталізму або епоху фінансів, споживач, як слабкіша сторона, знаходиться у більш широкому колі фінансових відносин (фінансових послуг), що потребує розширення сфери застосування зазначених підходів – ідеї захисту слабкої сторони – також до відносин банківського вкладу, депозиту тощо.

Але існує і така тенденція переосмислення принципу свободи договору в європейській правовій доктрині, що відбувається з орієнтацією на нормативний критерій *суспільної корисності* (ефективності), який, як відомо, з середини

XX ст. став квінтесенцією правового аналізу та метою судових підходів у США. Ось як характеризує сучасний процес італієць А. Монті: «правопорядок все більш наполегливо потребує від приватних осіб, що беруть участь в обороті та використовують для цього договірні засоби, враховувати загальний результат економічної операції, тобто продукт спільних інтересів сторін договору... навіть всупереч можливому... індивідуальному зиску» (цит. за [7, с. 267]). Іншими словами, йдеться про обов'язок сторін щодо співробітництва, про обов'язок взаємного дбання про інтереси кожної із сторін.

Слід зазначити, що стосовно сфери господарювання – за участю професійних (рівних) контрагентів (де, за визначенням, нема слабкішої сторони) – відношення до недостатньої інформованості дещо інше – помилка, що її допущено внаслідок недостатньої поінформованості, недбалості, повинна розглядатися як частина т.з. підприємницького ризику та не може бути підставою для оспорування договору [2, с. 320–322].

Ідея розподілу договірних ризиків між сторонами заснована на одному з постулатів економічного аналізу права (теорема Коуза), коли держава повинна не компенсувати провали ринку (зокрема, за рахунок судового визнання недійсним договору), а створювати умови для їх подолання самим ринком [4, с. 108–113].

У числі останніх теоретичних розробок на пострадянському терені у цій площині слід відзначити дисертацію російського автора Д. Архіпова «Правовой критерий распределения договорных рисков в гражданском праве» (2011), в якій автором запропоновано економічно ефективний правовий критерій розподілу договірних ризиків, до основи якого покладено критерій економічної ефективності: ризик повинен покладатися на ту сторону договору, яка може запобігти настанню несприятливих наслідків, у тому числі вжиттям заходів підвищеного ступеня дбайливості та обачливості. Якщо ж ризик не може бути усунуто, то його повинна нести сторона, яка здатна компенсувати несприятливі наслідки з найменшими витратами, у тому числі шляхом страхування відповідного ризику або створення резервного фонду при

здійсненні підприємницької діяльності [9, с. 10–11]. Зазначена робота є піонерною у галузі застосування методології економічного аналізу права у правових дослідженнях, але можна сподіватися, що вона є лише початком переформатування дослідницьких програм.

Повертаючись до європейського права, резюмуємо, що на порядок денний сучасної доктрини договірного права виходить обмеження свободи договору ідеєю співробітництва та досягнення (су)спільної мети. Одним із засобів реалізації цього виступає конструкція, що дозволяє правопорядку втручатися у відносини сторін ще на стадії формування договору та узгодження його умов (Р. Ієринг). Іншим засобом є конструкція «недобросовісної комерційної практики», що забороняє агресивне та близьке до цього нав'язування послуг, у т.ч. на фінансових ринках.

В англійському праві справедливості існує (обмежувальна) концепція «торговельної чесності», яка також спрямована на забезпечення співробітництва сторін обігу (договору) за рахунок посилення на «чесну ціну» або «чесну винагороду», що передбачає еквівалентність взаємних надань (обміну). Зазначена концепція втім не нівелює принципу англо-американського загального права щодо дійсності договору навіть при нееквівалентному взаємному обміні, хоча в англійській судовій практиці посилення на «чесні» умови є вельми розповсюдженими.

Забезпеченню паритету сторін за рахунок відповідних обмежень свободи та автономії волі слугують також штрафні санкції та інші подібні процедури, що надають слабкій стороні можливість захистити свої інтереси, які іноді не забезпечені суб'єктивним правом.

Німецька юридична думка традиційно характеризує зазначені тенденції розвитку європейського договірного права у руслі ідеї справедливості: «свободу договору у сучасній соціальній державі повинно бути замінено «договірною справедливістю»...; більш слабка сторона повинна бути сильніше захищена, обидві сторони належить зобов'язати у більшій мірі враховувати інтереси кожної з них, та поняття договору слід переформулювати як юридичні

відносини із зобов'язаннями щодо кооперації, солідарності та чесності» (Х. Кьотц) (цит. за [7, с. 271]). Але, на наш погляд, договірні відносини доречно розглядати саме у площині ефективності, а не справедливості, а економічний підхід та економічні критерії (з використанням інструментарію економічного аналізу права та нової інституціональної теорії) сьогодні здатні достовірно пояснювати сутність взаємовідносин між економічними агентами (слабкими або рівними) та зробити можливим розробку адекватних правових заходів для компетентного втручання права у сферу економічних (договірних) відносин.

Таким чином, якщо раніше у західній правовій доктрині основними цілями договірного права визнавалися свобода договору та автономія волі сторін, диспозитивність (рівність у правах), то у ХХ ст. цілі договірного права почали змінюватися, зокрема (але не тільки) відносно споживачів у руслі запровадження ідеї (концепції) захисту слабкої сторони договору. Судовий розвиток західного приватного права дедалі більше залежить не від стану розвитку законодавства, а від судових підходів щодо застосування принципів добросовісності, розумності та справедливості, інших етичних стандартів, що їх визнано на рівні вищих судових юрисдикцій країн. Судові підходи в Україні тільки починають орієнтуватися на світові тенденції, але фрагментарно та із суттєвим запізненням. Іншим напрямом перегляду мети договірного права є питання розподілу договірних ризиків між сторонами (зокрема, рівними (у т.ч. професійними) контрагентами), яке доцільно вирішувати із застосуванням критерію економічної ефективності.

Правовий аналіз і розвиток концепцій захисту слабкої сторони договору та розподілу договірних ризиків потребує привнесення економічного підходу, за рахунок залучення концептуального каркасу економічного аналізу права, нової інституціональної економічної теорії. Це здатне сприяти методологічному зближенню правової на економічної наук, а також підвищенню рівня достовірності та операціональності правових висновків.

Список використаних джерел

1. Беляневич О.А. Господарське договірне право України (теоретичні аспекти) : Монографія. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 592 с.
2. Мілаш В.С. Комерційний договір у контексті сучасних ринкових умов : Монографія. – Харків : Видавець ФО-П Вапнярчук Н.М., 2007. – 440 с.
3. Карапетов А.Г., Савельев А.И. Свобода договора и ее пределы. Т. 1 : Теоретические, исторические и политико-правовые основания принципа свободы договора и его ограничений. – М. : Статут, 2012. – 452 с.
4. Институциональная экономика : Новая институциональная экономическая теория : Учебник / Коллектив авторов / Под ред. А.А. Аузана. – 2-е изд. – М.: ИНФРА-М, 2011. – 447 с.
5. Шмаков А.В. Экономический анализ права: учеб. пособие / А.В. Шмаков. – М. : Магистр: ИНФРА-М, 2011. – 320 с.
6. Цалін С.Д. Принцип свободи волі в історії соціальної філософії та філософії права / С.Д. Цалін. – Х. : Основа, 1998. – 315 с.
7. Защита прав потребителей финансовых услуг / Ю.Б. Фогельсон, М.Д. Ефремова, В.С. Петрищев, С.А. Румянцев / отв. ред. Ю.Б. Фогельсон. – М. : Норма : ИНФРА-М, 2010. – 368 с.
8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Степаненка Андрія Миколайовича щодо офіційного тлумачення положень пунктів 22, 23 статті 1, статті 11, частини восьмої статті 18, частини третьої статті 22 Закону України «Про захист прав споживачів» у взаємозв'язку з положеннями частини четвертої статті 42 Конституції України (справа про захист прав споживачів кредитних послуг) № 15-рп/2011 від 10 листопада 2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-11>
9. Архипов Д.А. Правовой критерий распределения договорных рисков в гражданском праве: автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / Д.А. Архипов. – Москва, 2011. – 29 с.

Воловик О.А. Еволюція мети договірної права крізь призму економічного підходу (історія та сучасні тенденції)

Розглянуто тенденції та критерії перегляду принципу свободи договору у західному праві у порівняльному аспекті з вітчизняною правовою доктриною. Обґрунтовано привнесення до правового аналізу договірної права економічного підходу, заснованого на концептуальному каркасі економічного аналізу права та нової інституціональної економічної теорії.

Ключові слова: договірне право, свобода договору, захист слабкої сторони, договірний ризик, економічний аналіз права, інституціональна економіка.

Воловик О.А. Эволюция цели договорного права через призму экономического подхода (история и современные тенденции)

Рассмотрены тенденции и критерии пересмотра принципа свободы договора в западном праве в сравнительном аспекте с отечественной правовой доктриной. Обосновано привнесение в правовой анализ договорного права экономического подхода, основанного на концептуальном каркасе экономического анализа права и новой институциональной экономической теории.

Ключевые слова: договорное право, свобода договора, защита слабой стороны, договорной риск, экономический анализ права, институциональная экономика.

Volovyk O.A. Evolution purpose of contract law in the light of the economic approach (history and contemporary trends)

The tendencies and criteria for review of the principle of freedom of contract in Western law in a comparative perspective with the Letter of legal doctrine. Justified the introduction of the legal analysis of the law of treaties economic approach based on the conceptual framework of the economic analysis of law and the new institutional economics.

Key words: contract law, freedom of contract, the protection of the weaker party, contractual risk, economic analysis of law, institutional economics.